

ЗАСНУВАННЯ РЕЛІГІЄЗНАВЧОГО ОСЕРЕДКУ У ТЕРНОПІЛІ НА ПОЧАТКУ 1990-Х РР. ЯК ВАЖЛИВОЇ СКЛАДОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ АСОЦІАЦІЇ РЕЛІГІЄЗНАВЦІВ ТА ЙОГО НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ В ПЕРІОД НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Костів Михайло,

магістрант I-го року навчання,
історичного факультету
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
e-mail: muxajlo2208@gmail.com

Науковий керівник: **Бистрицька Елла,**

доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри всесвітньої історії та
релігієзнавства
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка,

Релігієзнавство на Тернопіллі є важливим осередком наукового співробітництва в Україні. Завдяки клопіткій праці професора Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України А. М. Колодного та науковим ініціативам з боку тернопільських істориків і краєзнавців Тернопільський релігієзнавчий осередок був включеним у 1993 р. в склад Української асоціації релігієзнавців (далі – УАР) і є досить прогресивним та діяльним [1].

Саме релігієзнавство в Україні не є витвором часів незалежності держави, а радше відродженням. Століття тому, коли Україна була під польсько-радянсько-німецькою окупацією, знайшовся просвітитель, який всупереч репресіям став основоположником українського релігієзнавства. А. В. Річинський – людина, завдяки якій поява та розвиток релігієзнавства в Україні та на Тернопіллі стала можливою. Блискучий лікар, борець за державність (належав до ОУН), церковний композитор, фольклорист, мистецтвознавець, філософ і, звісно, релігієзнавець. З ім'ям святого сповідника віри Арсена Річинського пов'язана боротьба за незалежну УАПЦ у 1930-х рр., а його творчий та літературний доробок у релігієзнавстві, видавництві та народній культурі важко оцінити. На його честь щорічно проводяться наукові конференції під назвою «Річинські читання» та завдяки Тернопільським кінематографістам знятий фільм «Арсен Річинський – ідеолог українського православ'я». 24 травня 1999 р. Постановою № 683 Кабінет Міністрів України присвоїв Кременецькому медичному училищу ім'я Арсена Річинського [2, 3].

Всім добре відомо, що Україна, будучи у складі СРСР, переживала важкі часи. Наукова, освітня, культурна сфери життя були підпорядковані комуністичній ідеології. Фактично український народ був позбавлений прав свободи совісті, релігії та віросповідання. Проведення спільних богослужінь заборонялися, християнські Церкви, окрім РПЦ, переслідувалися або перебували у підпіллі (наприклад, Греко-католицька церква), суворо каралися та засуджувалися органами комуністичної влади єпископи та священники, ченці та черниці. Багато з них було вбито чи засуджено. В українських університетах та інститутах діяли кафедри наукового атеїзму.

Після проголошення незалежності України мова, культура, наука, духовність та релігія як самобутні вияви нації одразу стали вартісними та актуальними напрямками переорієнтації суспільства. Вищі навчальні заклади зайняли місця тих центрів, де почала формуватися незалежна від радянського безбожного кліше наука. Стала вільною свобода думки, а, отже, свобода совісті та релігії.

У 1993 р. група активних науковців відкрила двері для активізації релігієзнавчих студій на Тернопіллі. Першим почесним головою Тернопільського релігієзнавчого осередку став український педагог та релігієзнавець, кандидат філософських наук родом із Підволочиського, а нині вже Тернопільського району – Арсен-Ярослав Миколайович Гудима. Значна заслуга харизматичного та освітченого професора А. М. Гудими полягає в тому, що він спромігся об'єднати навколо однієї ідеї осіб, які стали основою для заснування Тернопільського релігієзнавчого осередку як структури УАР.

На початку 1990-х рр. на базі тоді ще Тернопільського державного педагогічного інституту діяла кафедра наукового атеїзму. Згодом вона перестала існувати і відійшла у минуле з причини українського відродження. Свідомі свого покликання викладачі-історики – Елла Бистрицька, Юрій Свідерський, Надія Опалко, Петро Гуцал не могли діяти інакше, як іти в ногу з часом, тому почалося студіювання історії України, релігієзнавства та інших важливих для молодих студентів дисциплін.

Посприяла розвитку обласного осередку релігієзнавства УАР Тернопільська рада Церков та релігійних організацій, члени якої збиралися за одним столом завдяки проведенню спільних конференцій, організованих місцевими релігієзнавцями. Такі зустрічі зближували представників різних конфесій, налагоджувалося взаєморозуміння, почав розвиватися міжконфесійний та міжрелігійний діалог [4].

З моменту проголошення незалежності України за участю релігієзнавців Тернопільщини було проведено понад 40 науково-практичних конференцій на різних рівнях, частину яких приймав Тернопільський національний педагогічний університет імені

Володимира Гнатюка (далі – ТНПУ). З метою дослідження національних та культурних форм розвитку інтелектуальної, естетичної і релігійної діяльності суспільства і людини на історичному факультеті у 2013 р. було відкрито наукову лабораторію «Центр дослідження духовної культури». Завдяки співробітникам центру було створено інтерактивну карту «Культові пам'ятки Тернопілля» з позначеними місцями пам'яток сакрального значення.

Вагомі напрацювання науковців в галузі релігієзнавства уможливили створення на базі ТНПУ у 2018 р. кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства, а згодом ліцензування (2019 р.) та акредитації (2021 р.) освітньої програми зі спеціальності 031 Релігієзнавство другого (магістерського) рівня освіти (гарант програми – проф. Е. В. Бистрицька). Очолює кафедру проф. Е. В. Бистрицька, яка виконує обов'язки заступника голови Тернопільського відділення релігієзнавства і є одночасно членом Ради Правління УАР.

Вже традиційно кафедра всесвітньої історії та релігієзнавства ініціює проведення конференцій на тему «Церква в контексті вітчизняної історії та сучасних суспільних трансформацій», за результатами яких видано збірники статей. Важливим напрямом роботи кафедри є підтримка наукових пошуків, студентів, магістрантів, аспірантів. Зокрема у 2018 р. кафедра ініціювала проведення ІХ Конгресу молодих дослідників релігії «Релігія в сучасній культурі». Щорічно відбуваються конференції регіонального, обласного і місцевого рівнів, круглі столи, присвячені знаковим подіям та видатним релігійним діячам [1].

Кафедра всесвітньої історії та релігієзнавства ТНПУ співпрацює із представниками різних релігійних конфесій, громадами міста та області, органами Тернопільського місцевого самоврядування, релігієзнавчими академічними спільнотами в Україні. Для проведення спільних заходів кафедра також співпрацює із Тернопільською ОВА. Потрібно зазначити, що завдяки співробітництву з професорами А. М. Колодним, О. Н. Саганом, Л. О. Филипович, П. Л. Яроцьким та іншими науковцями, тернопільське релігієзнавство вийшло на високий науковий рівень [4].

Майже усі викладачі кафедри (проф. Е. В. Бистрицька, доценти О. П. Валіон, Н. В. Ігнатенко, Л. В. Костюк, С. В. Прийдун, Я. П. Секо, І. О. Федорів, асис. Н. В. Волік) залучені до підготовки магістрів за спеціальністю «Релігієзнавство». У циклі дисциплін за вибором на історичному факультеті ТНПУ викладаються дисципліни релігієзнавчого спрямування, зокрема «Релігієзнавство», «Практичне релігієзнавство», «Ісламська теологія і культура», «Неорелігії та новітні рухи» [1].

Асистентом кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства, кандидатом історичних наук є випускниця історичного факультету Н. В. Волік, яка тепер викладає у ТНПУ предмети релігієзнавчого спрямування. До речі,

у 2021 р. молода історикinja здобула перше місце на Всеукраїнському щорічному конкурсі «Молодий вчений року» в номінації «Релігієзнавство та богослов'я» [5].

Випускник історичного факультету 2005 р. В. Мороз також активно працює у сфері дослідження релігії. Його науковим керівником за час навчання в аспірантурі ТНПУ була проф. Е. Бистрицька, яка допомагала аспіранту у здобутті наукового ступеня доктора філософії. Почесний ступінь був присвоєний завдяки старанням молодого науковця та написанню дисертації «Пріоритети та проблеми взаємин УГКЦ та держави: 1991–2014 рр.». Сьогодні В. Мороз є науковим співробітником Інституту історії Церкви Українського католицького університету і головним редактором журналу «Патріархат» [6].

За час існування Тернопільського осередку релігієзнавців, зокрема кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства у стінах ТНПУ, увага в дослідженні наукового потенціалу у сфері релігієзнавства, набирає чим раз більшого зацікавлення та значення серед науковців і студентів. З'явилися та розвиваються міжнародні зв'язки, адже добре відомо, що студенти історичного факультету проходять практику у Туреччині, а саме в її серці – старовинному Стамбулі, де можна досвідчити міжкультурну та міжрелігійну колористику, оскільки столиця Туреччини колись була християнським східним форпостом [1].

Висновки. Отже, тернопільські релігієзнавці, активно влившись в УАР, внесли свою вагому лепту у розвиток цього наукового напрямку. Вони своїми ініціативами продуктивно включилися у процес творення всеукраїнського, ба, більше, міжнародного релігієзнавства. Доказом цього є поява та розвиток в Україні різного роду ініціатив, які носять дослідницький, просвітницький, навчальний та інформаційний характер, що свідчить про актуальність релігієзнавства в Тернопільській області на всіх рівнях. Доведено, що, науково-педагогічний колектив кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства під керівництвом професора Е. Бистрицької, усі зацікавлені викладачі історичного факультету ТНПУ, випускники історичного факультету та релігієзнавці Тернопільщини проводять важливі наукові дослідження. Саме її популяризація релігієзнавчих знань у нашій області та поза межами, залежить від спільних зусиль усіх причетних.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кафедра всесвітньої історії та релігієзнавства URL: https://tnpu.edu.ua/faculty/history/kafedra_vsesvitnoi_istorii.php (дата звернення 25.04.2024).
2. Річинський Арсен Васильович 1892–1956 URL: <https://musical-world.com.ua/artists/richynskij-arsen-vasyllovych/> (дата звернення 25.04.2024).
3. Петро Мазур «Арсен Річинський: від невідомості до всеукраїнського визнання URL: <https://mefodiy.org.ua/arsen-richynskij-vid-nevidomosti-do-vseukrayinskogo-vyznannya-petro-mazur/> (дата звернення 25.04.2024).
4. Інтерв'ю з проф. Е. Бистрицькою від 2.04.2024. Архів М. Костіва.

5. Науковець з Тернополя здобула перемогу у конкурсі «Молодий вчений року» URL: <https://lyra.com.ua/2021/10/науковець-з-тернополя-здобула-перемогу> (дата звернення 25.04.2024).

6. Мороз Володимир Володимирович. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Мороз_Володимир_Романович (дата звернення 25.04.2024).